

ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ПАПСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ІНСТИТУТ ЛЕГАТИВ

THE LEGAL BASIS OF MEDIEVAL PAPAL DIPLOMACY: INSTITUTE OF LEGATES

Санжаров В.А., к.і.н.,

старший викладач кафедри теоретико-правових дисциплін

Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету

Мацелик М.О., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри теоретико-правових дисциплін

Навчально-науковий інститут права Державного податкового університету

Санжарова Г.Ф., старший викладач кафедри романської філології
та порівняльно-типологічного мовознавства

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Стаття присвячена дослідженню середньовічної правової рефлексії стосовно інституту папських легатів, «*officium legationis*» і дипломатичного представництва, ролі канонічного права в концептуалізації посади посла і розробці ідеї дипломатичної «професії». Авторами констатовано, що середньовічне канонічне право протягом сотень років мало значний вплив на розвиток західних правових норм та сприяло розвитку системи міжнародного права, оформленню дипломатичного права, визначенню сутності посольської служби, затвердженню імунітету послів і поширенню практики постійного дипломатичного представництва. Відзначено, що недоторканність папських посланців була закріплена в «Декреті» Граціана, заснованому на римському праві, і порушення негайно каралося інтердиктом і відлученням. Папа Гонорій III (1216–1227) прийняв конституцію, яка прирівнювала напади на кардиналів до злочинів проти величності. З'ясовано рангові градації в межах легатської функції, повноваження легатів, нунційів та нижчих за статусом посланців, матеріальні умови, фінансове забезпечення та затратність місії, організація роботи легатської канцелярії, інструкції та звіти, нагорода або компенсація, імунітет та привілеї папських посланців. Обґрунтовано, що правова норма інституту легатства склалася протягом XIII століття і була лише вдосконалена у пізньому середньовіччі з точки зору світського правосуддя. Підтверджено висновок, що інститут еволюціонував від тимчасових місій легатів до постійної нунціатури як стабільного дипломатичного представництва папства при імператорському, королівських та княжих дворах. Висловлено думку, що вплив папства і канонічного права сприяли формуванню поля світських ранньомодерних та сучасних дипломатичних концепцій і практик. Автори дійшли висноку, що останні дослідження ставлять під сумнів класичну дихотомію між середньовічною та сучасною дипломатією, відкривають нові можливості завдяки багаторівневному аналізу джерел, переорієнтуються на вивчення насамперед комунікативного складника дипломатії (як простору для взаємодії та переговорів), множинності дипломатичних акторів.

Ключові слова: міжнародне право, дипломатичне право, Середні віки, легати, призначення, повноваження, винагорода, звітність послів.

The article is devoted to the study of medieval legal reflection regarding the institution of papal legates, 'officium legationis' and diplomatic representation, the role of canon law in the conceptualization of the ambassador's position and the development of the idea of the diplomatic 'profession'. The authors stated that medieval canon law for hundreds of years had a significant impact on the development of Western legal norms and contributed to the development of the international law system, the formulation of diplomatic law, the definition of the essence of the diplomatic service, the approval of the immunity of ambassadors and the spread of the practice of permanent diplomatic representation. It is noted that the inviolability of papal envoys was enshrined in the "Decretum" of Gratian, based on Roman law, and violation was immediately punished by interdict and excommunication. Pope Honorius III (1216–1227) adopted a constitution that equated attacks on cardinals with crimes against majesty. The rank gradations within the legate function, the powers of legates, nuncios and lower-status envoys, material conditions, financial support and cost of missions, organization of work of the legate office, instructions and reports, reward or compensation, immunity and privileges of papal envoys have been clarified. It is substantiated that the legal norm of the institution of legacies developed during the 13th century and was only improved in the late Middle Ages from the point of view of secular justice. The conclusion that the institute evolved from the temporary missions of the legates to the permanent nunciature as a stable diplomatic representation of the papacy at the imperial, royal and princely courts is confirmed. The opinion is expressed that the influence of the papacy and canon law contributed to the formation of the field of secular early modern and modern diplomatic concepts and practices. The authors came to the conclusion that the latest studies question the classic dichotomy between medieval and modern diplomacy, open up new opportunities thanks to the multi-level analysis of sources, reorient to the study of primarily the communicative component of diplomacy (as a space for interaction and negotiations), the multiplicity of diplomatic actors.

Key words: International Law, Diplomatic Law, Middle Ages, Legates, Appointments, Powers, Remuneration, Reporting of Ambassadors.

Актуальність. Середньовічне канонічне право протягом сотень років мало значний вплив на розвиток західних правових норм та сприяло розвитку системи міжнародного права, оформленню дипломатичного права, визначенню сутності посольської служби, затвердженню імунітету послів і поширенню практики постійного дипломатичного представництва [1, с. 83–280]. Протягом Середньовіччя дипломатичне представництво ставало дедалі складнішим і спеціалізованішим [2, с. 463]. Найдавніші з реєстрів легатів походять від Уголіно деї Конті ді Сеньї, пізніше папи Григорія IX (1227–1241), за роки його північноіталійської місії (з 1217 по 1221 рік) і від Оттавіано дельї Убальдіні (1213–1273), папського легата в Ломбардії з 1247 по 1251 роки. Від XIV і XV століття в архівах Ватикану збереглися лише деякі: 1) реєстр кардинала Бессарі-

она включає колекцію копій і формулярів для документів, які він видав під час своїх німецьких і венеціанських місій; 2) фрагмент реєстру Хуана де Карвахалю з його місії в Німеччині 1448/49 років (у двох частинах із загальною кількістю 38 документів) [3; 4, с. 59–60, п. 97–100].

У XIV та XV століттях у папських посольствах домінували кілька питань: з одного боку, більш політичні – встановлення миру, особливо у конфлікті між Англією та Францією та їхніми союзниками у Столітній війні [5], а також у нескінченних суперечках між іспанськими королівствами та у Неаполітанському королівстві, спустошеному постійними династичними конфліктами протягом XIV століття. Також дипломатичного супроводу потребувала підготовка хрестового походу – після Константинопольського собору проти гуситів, після наступу османів

проти цього нового головного ворога християнства. З іншого боку, питання церковної реформи в її найрізноманітніших аспектах: у десятиліття Великого Розколу легати дбали про розширення відповідного послуху; з моменту розриву між Базельським Собором і папою Євгенієм IV (1431–1447) – про вплив на князів і єпископів. В другій половині XV століття була додана територіальна політика в Італії для захисту патримонію святого Петра (світської держави пап). Саме в цей час дипломатична діяльність отримує правове оформлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть спостерігається поживлення дослідницького інтересу до середньовічних дипломатичних відносин, що несе з собою нові перспективи в розробці проблематики. Канонічне право розглядається як один зі складників формування сучасних ідей, інститутів, методів, практик дипломатії. В центрі уваги опинився інститут папських легатів, різні аспекти пов'язані з особливостями його розвитку і функціонування розглядають в своїх роботах Роберт Чарльз Фігейра, Стефан Пекіньо, Арман Жамме, Вернер Малечек, Ральф Лютцельшваб, Андреас Віллерсхаузен, Ізабелла Лаззаріні, Бернар Барбіш, П'єр Жюжі, Блейк Бітті, Барбара Бомбі, Кірстон Ренні та інші.

Мета статті полягає в дослідженні середньовічної правової рефлексії стосовно інституту папських легатів, «*officium legationis*» і дипломатичного представництва, ролі канонічного права в концептуалізації посади посла і розробці ідеї дипломатичної «професії». Аналізуються рангові градації в межах легатської функції, повноваження, матеріальні умови, фінансове забезпечення та затратність місії, канцелярія, інструкції та звіти, нагорода або компенсація, імунітет та привілеї папських посланців.

Виклад основного матеріалу. «*Decretum*» Граціана не призначає жодних конкретних канонів інституту легатів, а термін «*legatus*», який там з'являється, часто позначає інших ніж папські посланці осіб [6]. Обсяг титулу «*De officio legati*» в «*compilationes antiquae*» кінця XII та початку XIII століть збільшується і включає в «*Liber Extra*» з 1234 року вже десять канонів, які здебільшого базуються на декретах папи Інокентія III (1198–1216) [7, с. 211–228]. З розвитком теорії папського повновладдя (*plenitudo potestatis*) каноністи звертають все більше уваги на делегування понтифіком владних повноважень. Відомий каноніст, єпископ Манда і граф Жеводана Гійом Дюран підсумував «легатську» проблематику в своєму «*Speculum legatorum*» (1290 рік). Правова норма інституту легатства склалася протягом XIII століття і була лише вдосконалена у пізньому середньовіччі з точки зору світського правосуддя. Інститут еволюціонував від тимчасових місій легатів до постійної нунціатури як стабільного дипломатичного представництва папства при імператорському, королівських та княжих дворах.

Згідно канонічної доктрини, на якій базувалася практика системи папських посольств, легат розглядається як альтер-его папи [8], хоча це не означає ідентифікації в усіх сферах, оскільки папа, природно, зберігав свої права і міг у будь-який час втрутитися в дії легата, контролювати та виправляти його. Декретне законодавство (канон 5 Четвертого Латеранського Собору) з початку XIII століття описувало легата як «*utens insigniis apostolice dignitatis*» (маючи на увазі червоний одяг, взуття, прикрашене золотом, коня з білими поводями, балдахін при в'їзді в місто, *et similia*) [8, с. 565–566]. Текст церемоналію авіньйонського періода в історії папства «*Ordo Romanus*» (приблизно 1340 року) містить великий розділ про легатів і нунціїв. Здебільшого папські посланці інсценували свою появу до найдрібніших деталей, прагнули бути в центрі подій, постійно пам'ятали про свій протокольний пріоритет і, таким чином, репрезентували претензії свого володаря (папи) на «*plenitudo potestatis*». Публічна комунікація, спрямована на широке розповсюдження заяв папи

та легата, могла компенсувати дефіцит реальної політичної та військової влади.

Кардинали є найближчими довіреними радниками папи. Як представник папи кардинал – еманція влади останнього. Його повноваження підтверджено спеціальними буллами. Він призначає на вакантні бенефіції, надає звільнення (диспенси та індульти), виносить вироки. Кардинали як папські легати і нунції постійно з'являються у всіх куточках християнського світу. Вони стежили за італійськими походами кандидатів у імператори, коронували обраних у Римі. Шляхом переговорів та силою вони намагалися підкорити церкві її світські володіння та боротися з нападами республік та принципатів. Як генеральні вікарії вони зайняті реформуванням управління папських володінь, наглядають за неаполітанським королівством – прямим васалом римської церкви. Вони вирушають до Угорщини, Англії, іберійського королівства для врегулювання суперечок та забезпечення дотримання церковних прав. Вони поспішають завершити англо-французький конфлікт, який заважає планам хрестового походу. Листування легатів і нунціїв з папським престолом, листування кардиналів з королями, депеші послів світських монархів при папському дворі розкривають зміст та мету діяльності папських посланців.

«*Legatus de latere*» мав найширші повноваження. Оскільки в XIII столітті прерогативи кардиналів також дедалі більше закріплювалися, ця категорія папських легатів перевершила всі інші, особливо щодо одягу, церемоніалу, фінансового внеску та винагороди, а також чисельності супроводу [8, с. 531]. Гійом Дюран розрізняє два інших типи легатів: «*legati nati*» та «*legati constituti*». Класифікація останніх типів легатів визиває у дослідників труднощі, тому більшість вважає, що йдеться про почесні сани, а не реальну різницю у владних та юридичних повноваженнях. Нунції, які принаймні від понтифікату Інокентія III концептуально та змістовно відрізняються від легатів, оскільки є нижчою категорією папських посланців, не мали звичайної юрисдикції або юрисдикції, яка могла б конкурувати з місцевими інстанціями. Здебільшого вони є виконавцями папських наказів згідно з чітко визначеними мандатами. Залежно від мети своєї місії вони також могли бути наділені широкими повноваженнями, близькими до повноважень легатів [9, с. 196–213; 2, с. 441–463]. Поступово відмінності між легатами та нунціями стираються: останніх можна розглядати як постійних представників папи в певному окрузі [4, с. 42].

Повноваження легатів завжди стосувалися конкретної, географічно визначеної території, яку часто називають «провінцією» («*provincia*»): одна або кілька країн, церковних провінцій–метрополій, діоцезів [10, с. 73–105]. Представництво мало головну політичну або церковну мету, з якою пов'язували інші папські наміри – юрисдикцію, дарування милостей, реформу, церковну дисципліну, зміцнення покори в церковному та світському планах.

Протягом XIV століття до наданих легатам посвідчень (мандатів) додавалися детальні інструкції. Мандат папи Клементя V (1305–1314) від 13 червня 1311 р. кардиналам-легатам, посланим до Італії для імператорської коронації Генріха VII, містить детальніші інструкції та коронаційний «чин» («*ordo*»), який мав бути застосований на інавгураційній церемонії [4, с. 62, п. 108]. Схоже, що інструкції на початку легатств були переважно усними, оскільки перші збережені письмові інструкції – це ті, які реагували на нову ситуацію, надавалися на прохання легата та пересилалися з курії. З часів папи Клементя VI (1342–1352) походять докладні інструкції: влітку 1346 р. їх отримали Аннібале Чеккано та Етьєн Обер під час переговорів з Едуардом III щодо англо-французького миру [11; 4, с. 62, п. 110], а у серпні 1349 р. – Гі де Булонь під час переговорів з угорським королем [11; 4, с. 62, п. 111]. Разом зі своїми легатськими повноваженнями Елі Талей-

ран і Нікола Капоччі отримали докладні інструкції (від 8 квітня 1356 р.) щодо мирних переговорів між Англією та Францією [5; 4, с. 62, п. 112]. Кардинал Юг де Лузіньян отримав детальні інструкції від Базельської Собору щодо свого виступу на мирному конгресі в Аррасі в 1435 році [4, с. 63, п. 113].

Повноваження легатів закріплювалися на письмі [12]. Існувало три основні типи мандатів: 1) довіреність із зазначенням мети легатства та округу здійснення повноважень; 2) ряд більш-менш ідентичних рекомендаційних листів із закликом до послуху, адресованих вищому духовенству та представникам світської влади; 3) спеціальні доручення, для яких із середини XIII століття видавався окремий документ. Окремі доручення (так звані *facultates*) можуть досягати вражаючої кількості. 30 листопада 1348 року кардинал Гі де Булонь отримав для своєї легатської місії в Угорщині і Ломбардії, церковних провінціях Зальцбург, Аквиля, Градо, Мілан, Генуя, Зара, Спліт, Рагуза, Антivarі та діоцезах Болонья, Феррара, Модена, Реджіо-Емілія, Парма, П'яченца та Павія близько 70 окремих доручень. Вони варіювалися від надання та обміну бенефіціями, звільнення від обов'язку проживання, звільнення від порушень, особливо від «*defectus natalium*», надання нотаріальної посади, прийняття до певних монастирів, переведення з одного ордену в інший, широкі повноваження сповідувати вірних тощо [4, с. 44, п. 30–32]. Гі де Булонь також отримав інші повноваження (*facultates*) за запитом: 1) диспенси для 100 осіб з Угорщини та Ломбардії, 2) дозвіл надавати повні індульгенції в церковній провінції Зальцбург, якщо існує небезпека смерті (з огляду на епідемію чуми). У січні 1349 р. Клемент VI надав багато рекомендаційних листів до світських і духовних адресатів, територію яких мав перетнути легат [11].

До завдань легатської канцелярії входило ведення листування з папською курією. Ієрархічна організація церковного управління вимагала постійного оповіщення та отримання наказів. У своєму щоденнику Йоганн Буркхард описав склад і функції канцелярії кардинала-легата Бернардіно Карвахала, племінника Хуана де Карвахала, який був відправлений в 1496 році до Мілана на коронацію Максиміліана. Він включав 7 референдаріїв, 1 датарія, 13 аббревіаторів, 14 писарів, 1 регістратора (самого Йоганна Буркхарда), 7 писарів регістра звернень і 1 регістратор булл, і додатково 8 писарів [4, с. 58, п. 93]. Збереглася лише невелика частина звітів, які легати писали під час своєї роботи та надсилали до курії. У XIV столітті реєстратори авіньйонського папства майже повністю відмовилися від записів документів, які надходили до курії від канцелярій легатів. Звіт, написаний трьома легатами Арно де Фожером, Нікколо да Прато та Лукою Фієскі після коронації Генріха VII 29 червня 1312 р., походить не з папського, а з імперського архіву [4, с. 64, п. 119].

Nervus rerum легатств – засіб фінансування місії. Витрати на папську дипломатію становили скромну статтю в загальному бюджеті. Спочатку діяла система, що склалася з XI століття, згідно з якою частина суми мала надходити від прокурацій. Це були виплати грошима та натурою, які мали сплачувати всі церковні інституції під час візитів єпископа чи його представників, а також у разі папських легатств. Ці податки проникли з місцевого канонічного права в загальне право і регулювалися «*Decretum*» Граціана і папськими декреталіями [6; 4, с. 46, п. 37]. Вони були постійним джерелом суперечок і судових процесів. Окремі релігійні ордени, такі як картузіанці, мінорити та цистерціанці, а також окремі монастирі та інші духовні установи отримали повне або часткове звільнення від цього тягара. Виплати в натуральній формі та виплати готівкою були однаково непопулярні. Єпископ Мондоньєдо заборгував кардиналу-легату Гійому Пейре де Годену, який перебував в Іспанії між 1320 і 1324 роками, велику суму за прокурацією, тому був відлучений від церкви та, після своєї смерті

в 1326 році, не отримав церковного поховання. Минуло десять років, поки він знайшов місце спочинку в освяченій землі, після того як його друзі та родичі розрахувалися з боргами прелата [4, с. 47, п. 39].

Оскільки прокурація легатам також мала служити для фінансування оточення, іноді вона могла досягати вражаючих розмірів. Кардинал-легат Наполеон Орсіні, який перебував у Верхній і Центральній Італії з 1306 по 1309 роки вимагав прокурації від патріарха Аквиля (отримав понад 1200 флоринів) і архієпископа Равенни (575 флоринів у 1306 р.). Кафедральний капітул Тренто заплатив 130 флоринів у 1306 р., 160 – в 1307, 130 – в 1308. У 1311 році Наполеон Орсіні все ще мав непогашені борги в розмірі 25000 флоринів, за вирахуванням усіх витрат, перед флорентійською торговою компанією Пульчі та Рімбертіні, яка взяла на себе управління прокураціями та іншими доходами від благодійності для нього [4, с. 47–48, п. 40–43]. Така фінансова практика викликала протести. Хроніст Томас Уолсінгем, чернець Сент-Олбанса вбачає в папському легаті Пілео да Прато, який брав участь у переговорах в Англії навесні 1381 року, уособлення продажності та жадібності. Його вимоги грошей за передачу бенефіціям, індульгенцій, перенесення вітварів, звільнення від посту, скасування обітниць тощо змусили хроніста зазначити, що «легат погоджувався на все, як тільки бачив гроші. Його гаманці були настільки наповнені сріблом, що його слуги цілковито зневажали цей метал і тільки просили більше золота» [4, с. 49, п. 49].

Як правило, сума прокурації була зафіксована в документах, які ініціювали легатство. Місія Гі де Булонь обходилася в 40 флоринів щодня для визначених діоцезів «провінції» [13]. Кардинали-легати наполягали на дотриманні їхніх фінансових вимог, оскільки, згідно з конституцією Клементя V від 1312 р., вони були виключені зі спільного доходу колегії кардиналів під час відсутності в курії [4, с. 49, п. 48]. Важко визначити, якою мірою легати використовували власні доходи від бенефіціям і позики для фінансування своїх подорожей.

Траплялося й так, що ані прокурацій, ані традиційних фінансових надходжень не вистачало, щоб покрити всі витрати. Тоді доводилося звертатися в Апостольську палату. Папа Іоанн XXII (1316–1334) надав 1000 флоринів [4, с. 49, п. 50]. Госельму Дюезу і Луці Фієскі легатам в Англії в 1317/18 роках. Папа Клемент VII (1378–1394) в 1393 році призначив легату у Франції Педро де Луна 20 флоринів на день із надходжень колекторії Реймса та Санса (безпосередньо або через Апостольську палату [4, с. 50, п. 51]. Кардинали-легати Гійом д'Егрефей і Гі де Малессе, які мали з 1379 року агітувати в імперії та Англії за покору авіньйонському папі Клементу VII, отримували кожен по 5000 флоринів на рік чотирма частинами [4, с. 50, п. 52]. Збереглася лише кілька згадок про використання традиційної прокурації на потреби легатств після закінчення Великого розколу. Кардинал Микола Кузанський зміг реалізувати інший тип фінансування під час поїздки до Німеччини в 1451/52 році: він отримав частину грошей від продажу індульгенцій. Кардинал Марко Барбо у 1472–1474 роках був легатом в імперії; він отримав 1000 флоринів після повернення, за решту витрат – 3825 флоринів (борг) було віддано під заставу дохід від папських соляних промислів [4, с. 52, п. 62].

Вартість легатства зростала зі збільшенням чисельності святи. Канон 4 Третього Латеранського Собору, згідно з яким жодному кардиналу не дозволялося везти більше 25 коней [14], і канон 33 Четвертого Латеранського Собору, в якому ця кількість була закріплена [15], довго залишались мертвою буквою. З останньої третини XIII століття доручення (*facultates*) в папських буллах дозволяли легатам брати з собою в дорогу будь-яку кількість подорожніх коней [4, с. 54, п. 71]. Тому в трактаті Гійома Джорана «*Speculum legatorum*» відсутня згадка про допустимі витрати.

Наративні джерела зафіксували пишність багатьох великих легатств. В травні 1349 р. кардинал Гі де Булонь в'їжджає в Падую з ескортом в 300 вершників. В грудні 1356 року кардинала Елі Талейрана де Перігор, якому папа Інокентій VI (1352–1362) доручив встановити мир під час англо-французької війни на одному з її піків, супроводжували 400 вершників при в'їзді на Різдво в Мец [4, с. 54, п. 72–73]. Звичайно, може йтися не про постійний персонал легата, а лише почесний ескорт, сформований ad hoc світськими правителями. Хроністи Ангерран де Монстреле і Жан Ле Февр розповідають про кінні ескорти трьох кардиналів, присутніх на мирному конгресі в Аррасі в 1435 році: папського легата Нікколо Альбергаті, соборного посланця Юга де Лузіньяна, англійського посла Генріха Бофорта [4, с. 55, п. 74]. Фактичне оточення з фамільярів було значно меншим, але скільки чоловіків супроводжувало легатів, включаючи конюхів, слуг і озброєних людей, щоб охороняти їх на вулицях, не завжди можна визначити.

Корпус джерел про легатство Джентіле да Монтефіоре (1307–1311) дає гарний огляд якостей супроводжувального персоналу – понад 65 осіб відомі по іменах, найближче оточення складалося з фамільярів і капеланів або кліриків. Коли кардинал брав із собою в подорож знайомого, це сприймалося як доказ здібностей останнього, а разом з цим і шанс на просування по службі. Є багато прикладів відомих імен, які змогли розпочати таким чином свою кар'єру. Слід згадати лише двох із оточення кардинала Нікколо Альбергаті, легата на мирному конгресі в Аррасі в 1435 р.: Томмазо Парентучеллі та Енеа Сільвіо Пікколоміні, обидва, як відомо, стали папами.

Недоторканність папських посланців була закріплена в «Декреті» Граціана, заснованому на римському праві, і порушення негайно каралося інтердиктом і відлученням. Папа Гонорій III (1216–1227) прийняв конституцію, яка прирівнювала напади на кардиналів до злочинів проти

величності та загрожувала злочинцям втратою власності. Папа Боніфацій VIII (1294–1303) відновив цю конституцію [4, с. 74, п. 153]. Напад на кардинала Елі Талейрана та його колегу-легата Ніколу Капоччі в 1359 році на зворотному шляху з Монпельє до Авіньйону, під час якого вони втратили свої речі, а кілька їхніх супутників загинули, здається, був винятком [4, с. 74, п. 154].

Висновки. Таким чином, можна вважати доведеним, що середньовічна правова рефлексія внесла вагомий внесок в концептуалізацію дипломатичної функції і розробку окремих категорій сучасного публічного і міжнародного права. Правова норма інституту легатства склалася протягом XIII століття і була лише вдосконалена у пізньому середньовіччі з точки зору світського правосуддя. Інститут еволюціонував від тимчасових місій легатів до постійної нунціатури як стабільного дипломатичного представництва папства при імператорському, королівських та княжих дворах. Дипломатія розвинутого Середньовіччя постає сьогодні як складна практика, особливий спосіб здійснення влади, і, водночас, як простір обміну, взаємодії, переговорів. Традиційна «система легатств» зараз розглядається як частина «політичної та символічної комунікації» для запобігання та усунення конфліктів. Прерогативи та компетенція папських посланців – легатів, нунціїв та колекторів – охоплювали юрисдикційні, фіскальні, бенефіціальні та адміністративні питання, тобто були ширшими за суто дипломатичні. Аналіз рангових градацій в межах легатської функції, повноважень, фінансового забезпечення та затратності місій, організації роботи канцелярії, інструкцій та звітів, винагород або компенсацій, фіксації прав та привілеїв папських посланців повинен бути доповнений вивченням матеріальних (подорож та її проблеми, одяг, розміщення) та церемоніальних (репрезентація, прийом, подарунки, протокол) складників діяльності папських легатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fedele D. Naissance de la diplomatie moderne (XIIIe–XVIIe siècles). L'ambassadeur au croisement du droit, de l'éthique et de la politique. Baden-Baden: Nomos, 2017. 846 p.
2. Schmutz R.A. Medieval Papal Representatives: Legates, Nuncios and Judges Delegate. *Studia Gratiana*. 1972. Vol. 15. P. 441–463.
3. Jugie P. Les cardinaux légats et leurs archives au XIVe siècle. *Offices, écrit et papauté (XIIIe–XVIIe siècle)* / éd. A. Jamme, O. Poncet. Rome, 2007. P.73–96.
4. Maleczek W. Die päpstlichen Legaten im 14. und 15. Jahrhundert. *Vorträge und Forschungen: Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa*. 2003. Bd. 60. S. 33–86.
5. Willershausen A. Die Päpste von Avignon und der Hundertjährige Krieg. *Spätmittelalterliche Diplomatie und kuriale Verhandlungsnormen (1337–1378)*. Berlin, Boston: de Gruyter, 2014. 474 s.
6. Санжаров В. А. Оформлення системи церковного права в Західній Європі у XII столітті. Декрет Граціана. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С.18–21. URL: http://pju.nuoua.od.ua/v6_2021/4.pdf (дата звернення: 26.07.2022).
7. Figueira R.C. The Classification of Medieval Papal Legates in 'Liber extra'. *Archivum Historiae Pontificiae*. 1983. Vol. 21. P. 211–228.
8. Figueira R.C. Legatus Apostolice Sedis: the Pope's Alter Ego according to Thirteenth Century Canon Law. *Studi medievali*. 1986. Vol. 27. P. 527–574.
9. Queller D.E. Thirteenth Century Diplomatic Envoys: Nuncii and Procuratores. *Medieval Diplomacy and the Fourth Crusade*. Londres: Variorum Reprints, 1980. P. 196–213.
10. Figueira R.C. The Medieval Papal Legate and his Province: Geographical Limits of Jurisdiction. *Plenitude of Power: the Doctrines and Exercise of Authority in the Middle Ages. Essays Memory of R. Benson*. Aldershot: Ashgate, 2006. P. 73–105.
11. Lützelshwab R. Flecat cardinales ad velle suum? Clemens VI. (1342-1352) und sein Kardinalskolleg. Ein Beitrag zur kurialen Politik in der Mitte des 14. Jahrhunderts. München: R. Oldenbourg, 2007. 509 s.
12. Lazzarini I. Communication and Conflict: Italian Diplomacy in the Early Renaissance, 1350–1520. Oxford: Oxford University Press, 2015. IX, 326 p.
13. Jugie P. L'activité diplomatique du cardinal Gui de Boulogne en France au milieu du XIVe siècle. *Bibliothèque de l'École des chartes*. Année 1987. Vol. 145 (1). P. 99–127.
14. Павлюх О. А., Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Значення соборного законодавства для реформи Церкви та розвитку канонічного права в XII столітті: Латеранські Собори 1123, 1139, 1179 років. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 50–54. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2022/10.pdf (дата звернення: 26.07.2022).
15. Санжаров В. А., Павлюх О. А., Санжарова Г. Ф. Четвертий Латеранський Собор 1215 року: традиції і новації в канонічному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 42–46. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/8.pdf (дата звернення: 26.07.2022).